

ELŐFIZETÉSI ÁRAK.

Helyben adható havi:	
Egész évre	8 frt — kr.
Fél évre	4 — —
Negyed évre	2 — —
Előre postán felár:	
Egész évre	9 frt — kr.
Fél évre	4 — 50
Negyed évre	2 — 25

Egyre némi ár 4 kr.

s kapható a kiadványtalan és Grass G. költségviselőjében.

BRASSÓ

POLITIKAI ÉS TARSADALMI NAPILAP.

HIRTETÉSEK felvételre: Brassóban a kiadványtalan Kolosvárcsúza 26. sz. a., — Budapest: Eckstein Bernát, Goldberger A. V., Mészai A., Schwarz Gy., — Bécsben: Dannenberg J. Hasenauer és Vogler, Schickl János. — Berlinben: Moser Rudolf, Frankfurthban: Dabau G. L. és Társai, — Hamburgban: Károly és Liebmann úrak hirdetői roddjában.

Fizetéseket:

Dⁿ. WEISZ IGNÁCZ

úgyvéd.

Készítők: írók:

Brassó, Lőpárt 16. szám alatt,
hová a hal szellemi részét illető közlemények intézendők.
Közlekedés vissza nem adatnak.

Feladás szerkesztő:

Dⁿ. FISCHER ÁKOS

úgyvéd.

Még egyszer a nemzetiségi törvényről.

E lapok idei 122. számában a nemzetiségi törvény 1—6. §§-áról mondtunk attól, a tekintetes szerkesztő ur szives engedelméből szólni akarunk az idézett 1868. évi XLIV. törvény azon szakaszaihoz, melyek az iskolákban az oktatásnyelvet szabályozzák; mellőzve a különböző egyházak ügykezelési nyelvét.

A nép, közép- és felsőtanodák előadási nyelvéről az idézett törvény 14, 17, 18, 19. és 20. szakaszai szólnak.

Lássuk rendre ezen szakaszokat.

A 14. §. szerint az országos iskolai törvény korlátai között iskoláikban az oktatás nyelvét tetszés szerint határozhatják meg az egyházakozségek. Ugyanezt a jogot az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 11. és 58. szakaszai is biztosítják az egyházi és a politikai községeknek.

A nemzetiségi törvény 14. §-ában tehát a nemzetiségi egyházak a legszélesebb határral terjedő jogot nyertek nemzetiségi propagandájuk érdekében legközelebb nálunk az erdélyi kerületben, a Székelyföldön.

Ismeretes az, hogy a román nyelvű gör. kath. és gör. kel. hívek a román nyelv helyett a magyart sajátították el. Ezen szakaszt azonban ugyancsak megragadták és román tannyelvű elemi iskolákat állítottak ott, a hol azelőtt hie sem volt. Hatalmas feyver ez a 6 kezelvek arra, hogy a románizmus a magyar nyelv hátraszorításával a Székelyföldön is terjedjen és napról-napra erősödjék. Rájöttek erre a vesztélyre 26 év után

a törvény őrei is. Innen van, hogy a közoktatási-miniszter állami elemi iskolák felállításával akarja ellensúlyozni a Székelyföldön a nemzetiségi törvény 14. §-ában az egyházakozségeknek adott jogokat. Gör.-kath. és gör.-kel. hitű csak magyarul tudó, 6—12 és 13—14 éves fia- és leánygyermekök román oktatási nyelvre kényszerítenek, csak azért, mert a nemzetiségi törvény jogát ad erre az egyházakozségeknek, melyeknek fejei a nagy-szebeni és balászfalvi papnövekedők kikerült olyan lelkészek, a kik nem tanulják ott az állam nyelvét.

Hát gondolkodjanak arról azok, a kiket illet. Mi csak azt jegyezzük meg, hogy ez a 14. szakasz reánk a Székelyföldön veszélyt hozó, szétrobbantó erővel működik.

A 17. szakasz szerint a közoktatás sikere (?) szempontjából a kormány által állítandó intézetek oktatási nyelvét a miniszter állapítja meg, de köteles a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a haza bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általuk lakott vidék közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egész addig, hol a magasabb akadémiai képzés kezdődik.

Mi csak azt az ifjút szeretnők látni, a ki a népiiskola 4. és a középiskola 8 osztályán át péld. csakis tisztán németül s tisztán románul tanulna 12 évig és az állam nyelvét nék híret sem hallaná: mit keresne aztán Kolozsvárról avagy Budapestre a magyar tannyelvű egyetemeken? Semmit. A román ifjú akadémiaira Bukarestbe, Jászvásárra, a szász ifjú a németországi egyetemekre

szokott menni. Telve tudományval térnének vissza s keresnek a hivatalt. Igen ám de nem bírják az állam nyelvét! Ime az elégtelenség, ime a saját szülőföldjük esakdái elenségei, ime a magyar haza átkozói!

Szerencsére észrevették ennek a §-nak kivilételenségét, Veszedelem hatását és gondoskodtak arról 1849-ben és 1883-ban, hogy az állam nyelve ne csak a magyar, de a nem-magyar nyelvű elemi és középiskolákban éppen a nem-magyar nyelvű polgárok érdekében elfoglalja az őt megillető helyet. A mitől előzött 10 évvel annyira féltek a nem-magyar nyelvű középiskolák fenntartói és tanárai, ma már eltűnt és hogy pótlást is hozunk fel, megemlítjük itt is, hogy a brassói gör. kel. középiskola 1893—1894. érettségi vizsgájára kiküldött Téglás Gábor miniszteri biztos teljes megelégedéssel fejezte ki az ifjaknak a magyar nyelvetlen tett előhaladásá felől.

A nem-magyar nyelvű nép- és polgári iskolákban még nem éreztet el mindenütt az a csele, a mit az 1849. évi XVIII. t.-cz. előszabott. Ennek végrehajtását a nem-magyar ifjú felekezetek tanítóképzőitől nem hasztalan várjuk. Egészséges gondolat volt a 6 hetit tanfolyamok szervezése és ezt éppen abból következtették, mert a román lapok kigyót-békat kiáltottak ellene. Jó tudják ők, hogy miért kiabálnak, de tudjuk mi is. Éppen ezért a hatheti tanfolyam megtartását továbbra is szükségének tartjuk. Egyuttal a nem-magyar ifjú tanítóképezők vagy teljesen megszüntetendők, vagy az azoriatandók azok fenntartói, hogy az állammal

TÁRGYA.

Martinovics és társai összeesküvése.

(Fakói hasonlított műve nyomán.)

Az egy századdal ezelőtt kezdődött franczia forradalom az emberi társadalom megfajlásának vétkesországa volt. A világrövidt események hatása Franciaország határain túl minden nyelvi országban éreztető volt. Midőn 1792. szeptember 21-én a királyi hatalom megszűntének nyilvánították, s midőn ugyanazon év november 13-án XVI. Lajos király vidépre fölött a tanácsosak megkezdődött és 72 óráig át szakadatlanul tartván, végördeműl a király halális ítéletével végezték: midőn 1793. január 21-én a halális ítélet vétartam-király, ki az itóztató vérd megpillantásának e szavakra fakadt: „Je suis perdu!” (vagyok vesztő) felkiáltott: „A nyaklók kése alá hajtó e csodálatos királyi” lekezelendő fogadt a halált: akkor nemcsak a francia királyi trón dult össze, hanem megszűnt a világ valóságmennyi tárgya, megint az a világ társadalmi rendje, s azon a napon, a midőn az a szelid és nem gondolkodású feje a nyaklók kése alatt porba hullott, sok fölkelte fey érezté meg bizonytalanul a törzson, s a mi azelőtt csak pár évvel is nevet-

séges agyremeknek látszott: a népek akaratá, ime, bemutatta magát a hatalmát a legszönyörű jelekkel bizonyította be. A fejedelem megdömlt és felbáborodott, s ostonszerűleg éreztén, hogy létük fony kezűk, az órási nérvetők ott mozogalom elfojtása szövetségre léptek egyúttal s a francia forradalom által felszárta ellen és megtestesített szabadelvi eszmék ellen irtó háborút indítottak.

De a megindult áramlatot semmi földi hatalom nem volt képes feloszlítani; áradt az tovább és tovább, s az utjába gördülő akadályok legfeljebb csakis arra voltak jók, hogy forgatagának romboló erőjéről szétullásukkal tanúságot tegyenek.

A világot forrongásba hozott mozgalom Magyarországi lékörűt is felhívította, s szabadság, egyenlőség és testvérség eszméi itt is termékeny talajra találtak, s fölkeltek a mozgalom terjedése és eredménye a francia eretelűt mögött messze visszamaradt, de azért a szabadság eszméi a magyar földön is megerőltet vétkesországaik.

A mozgalmat Magyarországi szabadelvi eszmék indították meg, s ők voltak, kik a világszabadság fantomjairól vétartam-halált hallak.

Ebben a tragédiában a főszerepet Martinovics Ignácz vette, ki Pesten 1755. július 20-án született. Ő a főszerepet vitte, de eljárasa és működése nem nevezhető a tisztá eszményi meggyö-

ződés kifolyásának, mert — mint alább látni fogjuk — szerepe legalább is kétséges és valódi szándéka homályos volt.

Elő ifjúságában a Szent-Ferenc-rendbe lév s kiváló tehetséggel fogva esakhamar tanárá lesz, később tábori lelkészre, a lomburgi, majd a pesti egyetem tanárvá, s végül H. Lipót császár alatt is, ki, tanácsosak és udvari végyészre nevezik ki.

Martinovics kétértelmű nagy teletéségei mellett nyugtathatón, ideges természetű s határozatlan besorolást és nagyragyással bíró. A forradalmi eszméknek a francia őrök műveiből sajátította el s 6 magá is, természetesen alány adott, irt forradalmi nyelveket s azokat latin, német és francia nyelven adta ki. A francia forradalomtól az emberi jogok diadalát, az erény uralomra jutását várja. Az 1791. évben egy latin művetben: „Ontio ad Procos et nobilis regni Hungariae”, melyet Laeczovics később magyarrá fordított, egyez a magyarokhoz, a magyar viszonyokhoz, s a magyar mondja a legkiválóbb népek a szabadság ügyének felkarolása. Diészóri a magyarok víztésége és egyéb jó tulajdonságait s a pápi hatalom lerombolása egyenesen felhív: magasztalja a francziakait, kik nemcsak rangjukat és ezimeiket örakva, megelőzhetők polgári ezimeikkel.

Ezekből a kindulási pontokból azonban ellen-

tanítására az eddiginél több figyelmet fordítanak.

Nézetünk szerint az 1868. évi XLIV. t.-cz. 17. §-a egyféléül kivételment, de másféleképpen a nem-magyar ajkú honpolgárookra nézve igen hátrányos és mint ilyen, ezen törvény revideálásának alkalmával merőben kihagyandó, az 1849. évi XVIII. és az 1883. évi közegypiskolai törvények végrehajtása pedig szigorúan megkövetelendő.

A nemzetiségi törvény 18. §-a szerint „azon területeken létező vagy felállítandó közép- és felsőtanodákban, a melyeknek egy vagy több nyelv divatózik, azon nyelvek mindegyikének részére nyelv- és irodalmi tansejtek állítandók.” Nem lehet ez ellen a nemzetiségeknek panaszuk, mert a mely állami középiskolában sok a román ajkú tanuló, ezt a §-t a minisztérium végrehajta; sőt péld. a brassói állami kereskedelmi akadémiában meg a magyar nyelvű tanulók is önként tanulják a román nyelvet.

Az idézett törvény 19. §-a egy a budapesti, valamint a kolozsvári egyetemen életbe von lépéttve. Budapesti Roman Sándor, Kolozsvárott Moldován Gergely román tanárok adják elő a román nyelvet és irodalmat.

Az az itt elősoroltakon még egyszer visszapillantunk, azt látjuk, hogy a 14. §-t a románok ugyancsak kihasználják. Ezt tehát az állami nyelv érdekében oda kellene módosítani, hogy pl. ott, a hol a nép nyelve magyar (Székelyföldön a gör.-kath. és gör. kel. heve nyelve), az iskolákban az oktatási nyelv a nép, nem pedig az egyház nyelve legyen, a melyet ugyanis csak a pap és tanító tudnak, de a nép még csak nem is érti, nemhogy beszélni tudna azon. A 17. §-ppen a nemzetiségi ügy érdekében az 1849. és 1883. t.-cz. által már meg van haladva és így fölösleges. A 18. és 19. §-ok fenntartandók továbbra is.

K. F.

Belföld.

Vasváry Károly hercegprímás ügyrendjeihez kötődik intézett főügyosztályának felkészítéséhez a lelki gyakorlatok befejezése alkalmából. A beszédben védelmet az egyházpártiak ügyekben követelt magatartását és arra inti papjait, hogy hagy-

tótes Következtetést von le, midőn az osztrák ház uralkimán fenntartást mint politikai dogmát állítja fel.

A legelsőik egyike, a kit Martinovics politikai eszméinek megvált, Lazovics János volt, kit szabadelvű, demokratikus eszmái miatt a katonai pályáról, holt pedig kiváló tevékeniséggel fogva nagy dolgaikat látott hivatalnokká lenni, elhárítottan az írói pályára lépett, s habár divan, meztelenül éreztetett szava meg nem tagadta, mégis, mintán politikai istait meggyenyűtve adta ki, határa erős és közvetlen volt. Mig Martinovics főleg a pápától, a pápi uradalmi támadást meg s nyíltan hirdeti az egyházi javak szekularizációját, addig Lazovics az arisztokrácia ellen támad, a társadalom minden bajait ezt teszi fölösleges, s a nemesség előretérési problémája. (Folytatás következéskor.)

Apróságok.

A szerelen foka.

Féltékeny feleség: És hogyha meghalok, ha majd hanem találja testemet, szeress-e majd akkor is?

Főg: De még csak akkor igazán.

Furcsa órázás.

Három korót vásárolt a paraszt a fazekastól s e szavakkal vette be testvérét: „No, Ferenec, vettem három korót; legalább nekem is lesz, neked is.”

ják abba a politikai igazságot, s törjenek vissza lelkipásztori hivatásukhoz.

A nagyfontosságú beszéd az alábbiakban ismertetjük.

„Algyekesünk megörizni a bűnbánat könyvét által megmosott lelkünk tisztaságát, — hogy vissza térjünk a hivatásunkhoz, világítsunk a mi anyjunktak, de csak világítani; ez nem elég — a téli nap is világít, fénylik, de nem melegít, nem élet; világítani és egyuttal égni kell a szerető tűzzel, — hisz az Úr maga mondotta: azeret ismernek meg benneteket, hogy tanítványain vagytok, ha egymást szeretik — és a szerető apostola így szól: ha szeretetünk nincs, semmi vagyunk. Csodáljuk ki szeretőtől áttársa az első találkozás alkalmával szívünket, oda tessza a tetteket, hogy ti is szeretőtek az egyémet: az egyház és haza oldalára.

Egyház és haza! E két szótban meheredeztünk nagy felelősséggel járó kötelesség állásunk terhének regett, majd birtalanul sulya, — ne heredit azért, mert sem az egyház, sem a másikkal bűten nem tudok, nem akarok. Avagy melk volna-e csak egy óráig is viselni azt a közjogi kötelességet, mely egyház állásához köve van, ha hozzá bármilyen jótudat tudva és akara csak egyet is feladunk! Nem volna melk? Avagy melk volna-e egy pillanatra is hordozni e keresztet, melyet mint egyház állásom jelenémet megtestem viseltek, ha tudva és akara egyháznak tagja — bármely kénytelen is — elárulnám? Nem volna melk?

Epp azért, mert felelősségem nagy sulyát érzen, bízni, ott, a hol és állatok, a mikor kellett, meg kell, hogy világossá válasszunk, szükségünk tudom, hogy melk szellemünk, hovatartik is, kik a főegyháznak híveinek lelki gondozói vagyunk, s így szellemük oly közel állhat, e nehéz időben tüpöztetés végett röviden, de őszintén, mint itt az Úr ottan előtt kell, szélesnek.

Nem a világ általános helyze körül akarok beszélni. Minék?

Hisz ezt a tegnap történt utolsó emlékeztetésben egy élénk és megerőztetőnek láttuk rajzolva, hogy a kép nem egyházi, egy elmosódott emlékeztető! Nem is arról az elegedségről, arról a nyugtalanságról és forrongásról akarok szólni, melyek uralkodnak az egyezsek szívében egy, mint a családokban és a társadalom minden rétegeiben, nemcsak hazánkban, hanem a világ minden államában.

A kedélyek ily igaztatlanságban, mint mindenkori, a mi irányunk: ha átkozunk bennünket, mint a szerető vallásának szolgái, mi áldunk; ha áldunk bennünket, mi átkozunk; ha átkozunk bennünket, mi áldunk.

Tehát nem arról akarok elbátotok nyilatkozni, hanem a minket közvetlenből érintő s egy megnagyobbra hízi ügyről.

Mellett-e nagy felelősséggel járó állást elfoglaltunk, eskün életre előtti napon a legilletékesek helye kijelöltem, hogy az egyház és állam között megazvart békét helyreállítsunk, és fenntartani nemcsak kívánatosnak, hanem szükségesnek is tartom; de egyuttal kijelöltem azt is, hogy egyházban tanításról egy hazajelnyára, sem terheltek el; s minthogy a világ minden államában, egy a hazában első katolikusokra nézve is egyházi ügyekben — in rebus fidei et morum — végzetvényesen határoknál egyedül a római szent szék illetékes, én nem ismerhetem el és nem ismerhetek el senkit, de senkit az érintett hitbeli és erkölcsi tanácsokra vonatkozólag. Ittéltek irányadónak, csak a római szentseket. És én itt az Úr által előtt jelenetek ki neknek, hogy minőségűn ideje állni tgyeknek egy lépést sem tettem egyházi ügyekben a római szentseket előleges bejegyzés nélkül; a szentatyá utmutatását közöltem azaz a tényezével, mely Magyarországon a katolikus egyház ügyeit vezetni egyedül van hivatala: a pápái kúria.

Enn tehát a multban tett minden nyilatkozatomért, minden lépésemért elvállalom a felelősséget s minthogy irányom nem változik, elvállalom a jövőben is az előtt, kit egyház én egyedül iteli bíránnak ismernek: egyházam feje előtt.

Tegnap e szövekről a következők szavak hangzottak: „baroznak a tannak és az igazságnak egyezveivel; a hol ilyen nemeg egyezveivel

küzdenek, én is ott leszek, de nemtelen fegyverekkel nem fogok küzdeni soha!”

Szeretett testvéreim! A valás órája állt. Midőn e szent helyen kijelentem, hogy szavem egész meglezővel karoltak át benneteket összesen és egyenként, kérem az Istent: árássa-e életetek lelki, testi ádását; adja meg s az melasját; hogy gondjaitokra bízott ügyeket az ádvasság egyezveivel lehessenek; adjon nekiet elő, hogy kitartók lehessenek minden jóban, minden erőnyben, a munka, a kötelesség szeretetében.

Végül arra kórlék benneteket: imádkozzatok fröten, hogy adja meg nekem az Úr Mak kabosok és nékiet, midőn egyházmegye vagy házám jóait kell megvédelmem.

Földrengés Romániában.

Galaczei írja szeptember 1-én rendes tudósítók, hogy ott pénteken délután két órákor nagy földrengés volt, érezhető, mely leírhatatlan pánikot okozott a lakosság közt. Két óra lökést éreztek, melyek mindegyike több másodpercig tartott. Földalatti mór kísérte az ingásokat: a lakás alapjainak megmozgottak s a falak megmozdultak. Alig van kétség, melynek falán kisebb-nagyobb hárszók láthatók, melyek a városban is nagy a kár. Sok helyt a földnek csillárak, tükrök bomlottak, hegyek összecsapáltak. Legjobban megsérült a posta- és a törvényszéki épület, melyek anyag is rozogott állapotban voltak. Mindkettőből ki kellett a hivatalkot költöztetni. A román katedrál: St. Nicolai, a „Metropole” és „Regul” székely, a görög és katolikus templom, az európai damon bizottság palotája és szántalán nagyobb épület jelentékenyen megsérült. A „Tomistoi” színház bolozata is beszakadt. A kályhák eszéken minden házban összecsapáltak.

A Curtea de Apellél (felsőbb törvényszék) épen egy nagy part tárgyaltak. Egy sorozat oláh paraszt fölött télték a kik az új maximális adó törvény ellen határoztak. Az ügyész épen vállalkozott eléjük be, mint péld a reális paraszot elhárított kére, midőn egyezme megindult a föld, a ház minden részében roszogott és borzszó zúgus hallatszott ki a föld alól.

A paraszot tördre borultak és keresztet vetve, így kiáltottak fel:

— Ime, igazsz ur, az Isten ügye!

Sok borzalmas jelenet játszódott le a földrengés ideje alatt. Az emberek ijedten szaladgáltak az utcákon, azt hívtak, elkerült az idelet napja és Konstantinápoly sorsára jut a város.

Azok, kik nem vesztették el teljesen a lelki-jelentéket, rendkívül érdekes asztronómiai jelenséget láthattak az égboltonzat. A levegőt valami homályos szürkület vonta be; a vulkánikus erő által a földből kivertek gőz az égboltonzat sűrű felhővel takarták be, úgy, hogy a nap annyiféleképpen megmozgott sugárzott a földre, mint ha csak felhők takarták volna el. Pedig az esztendő ideje be, mint péld a reális paraszot elhárított kére, midőn egyezme megindult a föld, a ház minden részében roszogott és borzszó zúgus hallatszott ki a föld alól.

Mint kezintem, földmozgott, hogy a kalendárius szerint augusztus hó 30-át Pálh előrendű kritikus napnak jelölte; a híres mártír időzős tehát csak egy napig tévedett.

A földmozgás különben csaknem egész Romániában érezték, de sehol sem egy erősen, mint Galaczeon, a hol több baleset is történt. Egy lezámolt bolizot két gyermeket súlyosan megsebesített, egy, hogy kórházba kellett küldni. Egy asszonyt egy összedült fal agyonnyomott. Egy szénészot pedig, a ki fákat őröl, a földrengés következtében meggyúlt lovak elcsúsztak, úgy, hogy a kocsi felborult s a nő megsérült. Rescan professzor nevet, egy leányiskola igazgatóját, a

